

Фурман А. А.

к. психол.н., доцент, доцент кафедри психології і соціальної роботи ОНПУ (м. Одеса), старший науковий співробітник НДІ методології та освітології ТНЕУ (м. Тернопіль)

МЕТОДОЛОГІЧНА СХЕМА ВИМІРІВ ПІЗНАННЯ СМИСЛОЖИТТЄВОЇ СФЕРИ ОСОБИСТОСТІ

Пропонована розвідка проливає світло істини на квінтесенцію методологічної архітекtonіки пізнання смисложиттєвoгo розвитку особистості, теоретична концепція якої нещодавно запропонована нами [1].

Смисложиттєва сфера як особистісний конструкт і світоглядна універсалія визначається такими складниками: *ментальністю* – архетипною формою ковітальної взаємодії соціалізованого індивіда зі світом, яка породжує людські цінності й інспірує активність суб'єкта життєдіяльності; психікою як суб'єктивним образом-віддзеркаленням дійсності, що продукує значеннєві засновки поведінки людини; *свідомістю* – психічним станом якісного відображення-розуміння-творення особою законів, принципів і форм буття, що формує смислові настанови й організує її діяльність як особистості; *самосвідомістю* як здійснюваним у внутрішньому засвіті людини процесом множинної рефлексії або самовідображення, котра через учинок як акт духовного зростання і переображення індивідуальності утворює особистісні сенси (рис.). Кожен з означених складників уміщує по чотири компоненти, що описують системну множинність смислосенсових психодуховних конструктів.

Співвідношення індивідуальної свідомості з об'єктивованим світосприйняттям опосередковується, на думку К.Г. Юнга, ментальним досвідом (архетипами) – первісними взірцевими образами, помислами, переживаннями, притаманними людині на рівні колективного несвідомого. Ментальність – це сукупність інтелектуальних, емоційних, культурних особливостей та установок, система переконань, уявлень і поглядів, притаманних людині як частки громади чи суспільства в цілому. Вона є відтворенням сукупного досвіду попередніх поколінь і першочергово визначається устроєм соціуму й особливостями вітакультурного доквілля особи, залежить від перебігу її онтогенетичної ідентифікації. Отож ментальність – це емоційна і дологічна схильність, неусвідомлювані і неосмислені способи реакцій чи типологія так або інакше розумної поведінки, в якій людиною здійснюється спроба зрозуміти світ і віднайти власне місце-приз-

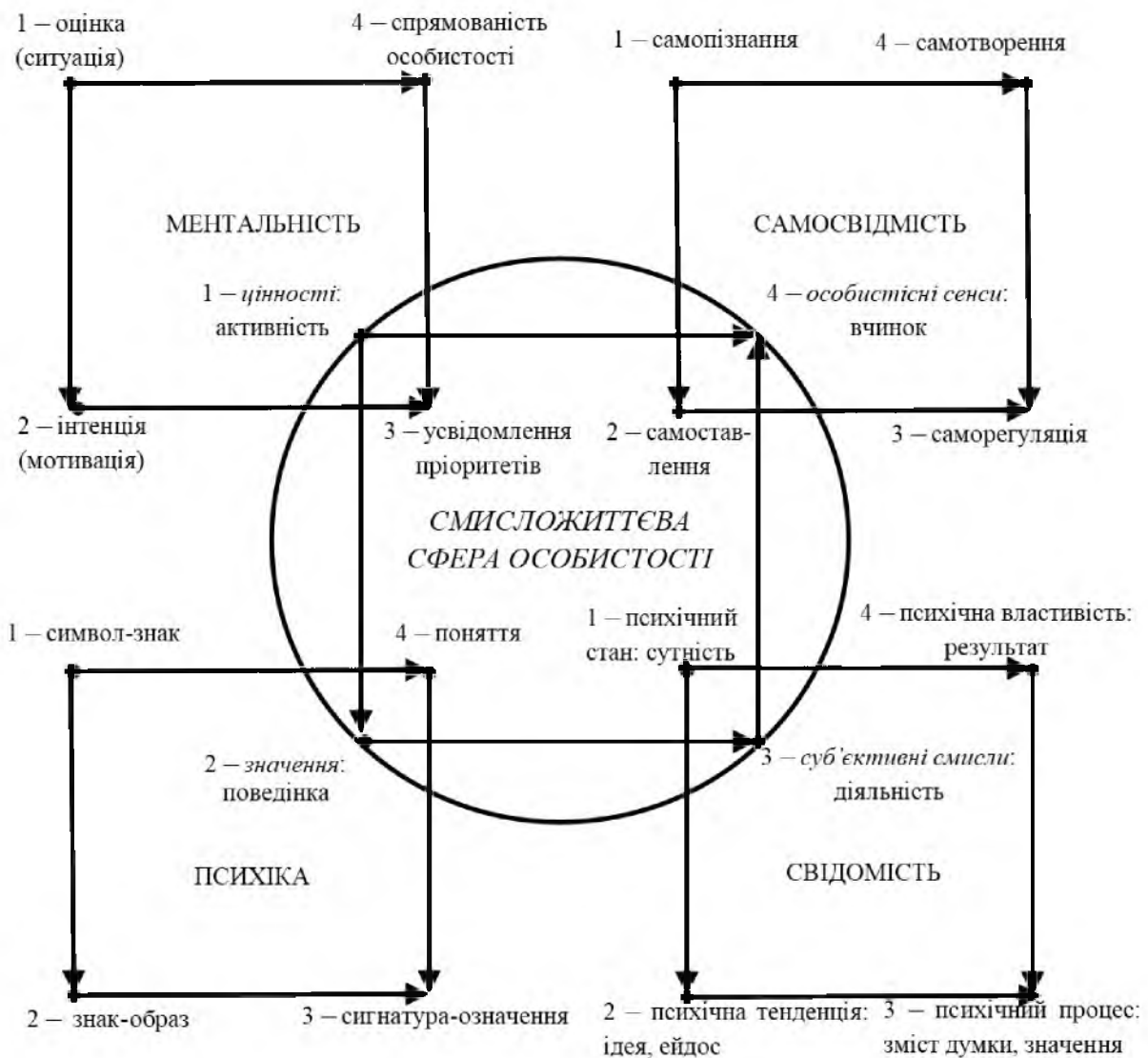

Рис. Методологічна схема вимірів смисложиттєвої сфери особистості

Начення в ньому. У будь-якому разі метаіндивідний простір індивідуального самозреалізування передбачає задіяння ментальних засновків життєактивності, що детермінують інтеграцію домагань особистості у русло суспільної свідомості та моралі як вітасмислового осереддя її самовдосконалення. З позицій смисложиттєвого зорієнтування ментальність утримує оцінку ситуації (на рівні інтуїції), мотив чи намір діяти певним чином, актуалізує вибір пріоритетних локальних цілей і зумовлює загальну спрямованість можливих форм діяльності й програм учинення. Тож життєві орієнтири людини, її суспільно й індивідуально значущі схеми і моделі вчинення організуються на змістовому підґрунті ментальних структур, у тому числі й специфічного набору енергій архетипних ознак-якостей прароду, етносу, нації, родоводів батька й матері, котрі постають першоосновою самоздійснення особистості в повсякденних актах її життєзреалізування.

Психіка – не лише суб'єктивне відображення об'єктивної дійсності в ідеальних образах, на основі яких відбувається взаємодія людини зі світом і здійснюється організмична саморегуляція, а й творення індивідуальної сфери Я та особистісного засвіту її власної – психодуховної – буттєвості. Психіка є

формою відображення-конструювання оприявнюваної на рівні самості реальності, вона постає окремим через людину самоусвідомлювальним зрізом буття і становить своєрідний спосіб самовідображення світу; це образ-карбування-усуб'єктнення, що змістовно і сутнісно характеризує дійсність у єдності матеріального й духовного, об'єктивного й суб'єктивного, феноменального й ноуменального. Особистість завжди реалізується через суб'єктивні психічні здатності та засоби, що визначають продуктивність її взаємодії з довкіллям і з самою собою, тоді як становлення індивідуальності відбувається за умов, коли внутрішнє психічне життя із засобу переростає у самоцінність, і вона споглядає та розуміє, усвідомлює й осмислює, переживає й рефлексує, а головне – творить самобутність власного життя. Саме на рівні психічної регуляції у безлічі синаптичних мозкових зв'язків оприявнюються: а) символ-знак, що вміщує недискурсивні сигнальні компоненти, котрі сприяють обрамленню і подальшій трансляції одиничних помислів; б) знак-образ як систематизація думок у шерех взаємокаузальних мисленневих утворень, що породжують уявлення про світ і генерують особистісний досвід; в) сигнатура-означення як така таксономічна організація символів, що постає маркером унікальних, сутнісних характеристик об'єктів, предметів і явищ дійсності та поіменовується за їх доменними (категорійними) ознаками, осідаючи в ідеальних вимірах свідомості; г) поняття у його дихотомії денотата як окремого кластеру інформації про конкретний предмет (одиничний формовияв) і сигніфіката як сфери смислового вмісту поіменування (загальне означення).

Свідомість постає формою, а точніше – рамковою умовою сприймання-розуміння-пізнання людиною об'єктивної дійсності, відображення й інтерпретація котрої узгоджується з її поглядами, переконаннями, онтологічною картиною світу (див. [2]). Вона твориться всередині соціокультурного осереддя, в якому кристалізується досвід сумісної взаємодії, спілкування і світосприйняття. Свідомість є суб'єктивною реальністю, що узгоджує матерію і розум, тобто становить синергійну єдність протилежностей або двох іпостасей буття – об'єктивної і суб'єктивної. Загалом свідомість – це та форма психодуховної активності, котра функціонально здатна відтворювати дійсність у внутрішньому засвіті особистості. Так, свідомість постає рефлексивним картинним упередметненням світу, що холістично організується у взаємозв'язках і взаємовпливах розуму, розмірковувань і мовлення. Сміслові свідомісні конструкти реалізуються на кількох рівнях: 1) психічних станів як режимів життєдіяльності людини, що організуються системою психологічних фільтрів та забезпечують специфічне, емоційно насичене сприйняття довколишньої дійсності; 2) психічних тенденцій як ідейного натхнення на шляху до самовдосконалення і способу власне особистісного буття; 3) психічних процесів – пізнавальних, емоційних, вольових у змістовленні свідомо скерованої думки чи діяльності з рефлексивним розумінням їх вагомості і значення; 4) психічних властивостей – концептуальних засновків і сутнісних характеристик та рис-якостей особистості.

Рефлексивна позиція у виборі особою життєвого шляху має своєрідне відлуння: постає виняткова здатність до самовідображення свідомістю своїх сутнісних рис-якостей, що в нескінченному потоці віддзеркалень породжує її нову якість – *самосвідомість*. Це об'ємно більш розлоге поняття, ніж свідомість, яке утримує миследіяльність як локалізований енергетичний

згусток психічної активності людини, слугує глибокому осмисленню навколишньої дійсності та формує самоспоглядальну позицію щодо власної онтофеноменальної ролі у світовому порядку плинного повсякдення. Самосвідомість проектується у внутрішній засвіт особистості, який, своєю чергою, визначає концептну достовірність людського Я в усій повноті його екзистенційних формовиявів: самопізнання як аналітичної мисленнєвої роботи чи інтелектуальної рефлексії стосовно особистісних рис-якостей і результатів учинення; самооставлення – інтегрального атрибутивного складника образу Я, афективно-почуттєвої оцінки себе як особистості; саморегуляції як мобілізації життєвого ресурсу людини, що виявляється у практичних діяннях, у виборі певного способу життєактивності та мислевчинення; самотворення як наскрізній програмі осенсовування власного життя особою через розкриття і реалізацію свого психодуховного потенціалу в численних вимірах ситуаційної змінної буттєвості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фурман А.А. *Психологія смисложиттєвого розвитку особистості: [монографія] / Анатолій А. Фурман. – Тернопіль: ТНЕУ, 2017. – 508 с.*
2. Фурман А.В. *Свідомість як рамкова умова пізнання і методологування / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2017. – №4. – С. 16–38.*

УДК 159.923

Фурман А. В.

*д.психол.н., професор, завідувач кафедри психології та соціальної роботи,
Тернопільський національний економічний університет*

Гірняк А. Н.

*к.психол.н., доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Тернопільський національний економічний університет*

ПСИХОЛОГІЧНЕ УЗМІСТОВЛЕННЯ ВЗАЄМООБМІНУ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У філософсько-науковому дискурсі *категорія взаємодії* тлумачиться як універсальна форма розвитку об'єктивно та предметно осмисленого людиною світу, що визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної чи ідеальної системи. Звідси очевидно, що взаємодія – це атрибутивна ознака кожної системи та засаднича умова встановлення різноманітних зв'язків і відношень між об'єктами (чи компонентами), включаючи причинно-наслідкові, каузальні. Також взаємодія розгортається із певною швидкістю в конкретному часопросторі й супроводжується обміном полікодованою інформацією, унормованим соціальним досвідом чи раціональними знаннями.

Соціальна взаємодія – це система взаємозумовлених соціальних дій, пов'язаних циклічною причинною залежністю, за якої дії одного суб'єкта (індивіда, групи, спільноти) є водночас детермінантою і наслідком